

УДК 364-6

DOI 10.32755/sjlaw.2021.01.040

Сташків Б. І.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0003-3746-9382;

Денисенко К. В.,

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-9637-1361;

Зінчук Ю. О.,

слухач магістратури, Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-9116-9148

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК КАТЕГОРІЯ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (ЧАСТИНА II)

Продовження. Початок у попередньому номері.

Стаття присвячена дослідженню такої правової категорії як правовий статус дитини з інвалідністю у сфері соціального забезпечення, його структурним елементам, співвідношенню зі статусом інших категорій отримувачів матеріального забезпечення. Проаналізовано нормативні акти, в яких закріплене правове положення дітей з інвалідністю, розкрито зміст їх прав і обов'язків, надано рекомендації щодо вдосконалення чинних норм з метою поліпшення матеріального становища дітей з фізичними та розумовими вадами.

Ключові слова: поняття категорії «дитина з інвалідністю», порядок встановлення інвалідності в дітей, елементи правового статусу дитини з інвалідністю, права та обов'язки дітей з інвалідністю у сфері соціального захисту, соціальні виплати дітям з інвалідністю, соціальні послуги, що надаються дітям з інвалідністю.

Спеціальні права дитини з інвалідністю у сфері соціального захисту – це юридичні можливості дитини при сприянні її законного представника на отримання передбачених нормативними актами додаткових видів соціального забезпечення компенсаційного характеру, що пов'язані з обмеженням життєдіяльності через стійкий розлад функцій її організму. В Україні відсутній закон, у якому був би даний перелік спеціальних прав, якими користуються діти з інвалідністю та діти з ва-

дами розумового або фізичного розвитку (ст. 26) [9]. До останньої категорії належать діти з певними вадами, але яким не встановлена категорія «дитина з інвалідністю». Наявні права дітей з інвалідністю розпорошені в багатьох нормативних актах. Спробуємо охарактеризувати окремі з них.

1. Право на медико-соціальну експертизу та встановлення категорії «дитина з інвалідністю» чи «дитина з інвалідністю підгрупи А» (ст. 7) [10]. Вказане право – це можливість законного представника вимагати від лікарсько-консультативної комісії лікувально-профілактичного закладу провести медико-соціальну експертизу дитини з вадами розумового або фізичного розвитку для виявлення в неї стійкого розладу функцій організму та обмеження життєдіяльності під час взаємодії із зовнішнім середовищем і при наявності відповідних медичних показань встановити категорію «дитина з інвалідністю» або «дитина з інвалідністю підгрупи А» з метою подальшого надання їй передбачених законом видів соціального забезпечення. У деяких випадках з 15 років таким правом користується сама дитина. Гарантії цього права закріплені в нормативних актах, що регулюють діяльність ЛКК [13; 14; 15].

З категорії дітей з вадами розумового або фізичного розвитку, крім дітей з інвалідністю, ще виділяють дітей, хворих на важкі хвороби, яким не встановлена інвалідність, але мають право на державну допомогу та соціальні послуги (ст. 18–5, 18–7) [31; 32; 33]. Статус таких дітей підтверджується довідкою ЛКК про захворювання дитини на тяжке перинатальне ураження нервової системи, тяжку вроджену ваду розвитку, рідкісне орфанне захворювання, онкологічне, онкогематологічне захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкий психічний розлад, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гостре або хронічне захворювання нирок IV ступеня, проте, що дитина отримала тяжку травму, потребує трансплантації органу, потребує паліативної допомоги (підп. 5 п. 7) [13]. Інші діти не мають права на соціальні виплати, а соціальні послуги можуть надаватися в окремих випадках і за наявності відповідних можливостей реабілітаційних установ. Правовий статус цієї групи дітей у науковій літературі не досліджувався. У розвинутих країнах

саме цій категорії дітей найбільше надаються реабілітаційні послуги.

Вказане вище право є визначальним, а всі інші похідними від нього. Воно вважається реалізованим, коли законний представник на підставі медичного висновку отримує посвідчення встановленого зразка [21; 22] або довідку про тяжке захворювання дитини і потребує трансплантації органу чи паліативної допомоги (п. 7) [13].

Змістом названого права є порядок встановлення ЛКК інвалідності дітям [14]. Фахівці виділяють такі особливості, які характеризують на сучасному етапі загальні тенденції в системі медико-соціальної експертизи дітей:

- основним показником для встановлення інвалідності дитині є наявність у неї ознак соціальної недостатності, яка обумовлює необхідність в особливому додатковому догляді за нею з боку дорослого та використання додаткових заходів і засобів, спрямованих не тільки на компенсацію дефекту, але і на збереження залишкових функцій та розвиток навичок і вмінь, порівняно зі здоровими однолітками та дітьми з порушеннями здоров'я без ознак соціальної недостатності;

- соціальна недостатність дитини оцінюється за специфічними, відмінними від дорослого, критеріями життєдіяльності, мають вікову періодизацію відповідно до норм розвитку дитини до 18 років;

- діагностика ступеня обмеження життєдіяльності та ознак соціальної недостатності проводяться комплексно з урахуванням усіх наявних порушень функціонального, психологічного, педагогічного та соціального характеру;

- медико-соціальна експертиза дітей – етапний процес, який передбачає послідовну діагностику трьох рівнів: а) оцінку функціонального стану організму дитини з урахуванням вікових форм розвитку; б) виявлення обмежень життєдіяльності дитини і ступеня її залежності від дорослого; в) визначення ознак соціальної недостатності, викликані обмеженнями життєдіяльності;

- у процесі експертизи соціальної недостатності бере участь група фахівців-експертів різного профілю (лікарі, педагоги, дефектологи, психологи, соціальні працівники);

– обов'язковим етапом експертної роботи з дитиною з інвалідністю є розробка програми корекції, розвитку та компенсації функцій порушення внаслідок дефекту (індивідуальна програма реабілітації дитини) з регулярною оцінкою ефективності її виконання і корекції змісту (с. 6–7) [34].

2. Право на сторонній постійний догляд (ст. 3) [11]. Це забезпечена державою можливість звернутися до компетентного органу з вимогою призначити надбавку на догляд особі, яка добровільно згодилася здійснювати постійний догляд за дитиною з інвалідністю з метою часткової компенсації понесених витрат. Вказане право є похідним від правового статусу дитини з інвалідністю і повністю залежить від нього. Воно є строковим і діє в період інвалідності дитини. На нього має право лише одна особа з числа батьків усиновителів, опікунів, піклувальників. До отримувача надбавки ставляться певні вимоги: 1) належати до точно визначеного кола осіб, яким таке право надається; 2) не повинен працювати, навчатися (крім заочної форми навчання), проходити службу, не обіймати виборчу посаду; 3) фактично здійснювати догляд за дитиною з інвалідністю. Зайняті отримувачі можуть отримувати надбавку у випадках перебування у відпусті по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, у відпусті у зв'язку з вагітністю та пологами, у відпусті без збереження заробітної плати, якщо дитина потребує домашнього догляду. Факт роботи, навчання, служби до уваги не береться, коли догляд здійснюється за дитиною з інвалідністю підгрупи А. Отримувачем надбавки на догляд за дитиною з інвалідністю незалежно від факту зайнятості може бути одинока мати чи батько (ч. 4 ст. 3) [11].

Без постійного стороннього догляду дитина з інвалідністю приречена на смерть, що становить реальну загрозу її праву на життя. Під останнім розуміють визнане державою природне право на запліднення, народження і наявність в особі гарантованих засобів до існування впродовж свого життя на рівні не нижчому від прожиткового мінімуму, встановленого законом. Вважаємо, що право на постійний сторонній догляд є складовою права на життя і в його межах повинно розглядатись.

Розмір надбавки на догляд незначний і не компенсує реальні витрати її отримувача (ч. 3 ст. 3) [11], і тому законодавець для осіб, які здійснюють догляд за дитиною з інвалідністю, встановив багаточисельні пільги, зокрема, такі:

– платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 150 відсоткам суми пільги для такого платника податку, який утримує дитину з інвалідністю – в розрахунку на кожну таку дитину віком до 18 років (підп. «б» п. 1.3 ст. 169) [35];

– додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню має один з батьків або особа, яка їх замінює, що виховує без одного з подружжя дитину з інвалідністю (п. 1 ч. 1 ст. 14) [36];

– не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані жінки та чоловіки, на утриманні яких перебуває дитина з інвалідністю (ч. 1 ст. 23) [37];

– право на призначення дострокової пенсії за віком мають матері осіб з інвалідністю з дитинства, які виховали їх до 6-річного віку – після досягнення 50 років та за наявності страхового стажу не менше 15 років. За вибором матері або в разі її відсутності, якщо виховання дитини з інвалідністю здійснювалося батьком, йому призначається дострокова пенсія за віком після досягнення 55 років та наявності страхового стажу не менше 20 років (п. 3 ч. 1 ст. 115) [38];

– загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню підлягає один із непрацюючих працездатних батьків чи осіб, які їх замінують, який фактично здійснює догляд за дитиною з інвалідністю чи дитиною, хворою на тяжке захворювання (п. 9 ч. 1 ст. 11) [38];

– непрацюючим фізичним особам, які постійного надають соціальні послуги дітям з інвалідністю, призначається щомісячна компенсаційна виплата у розмірі 10 відсотків, виходячи з прожиткового мінімуму для працездатних осіб (п. 1 і 2) [39];

– особа, яка супроводжує дитину з інвалідністю, має право на безоплатний проїзд у пасажирському міському транспорті (крім таксі) за наявності посвідчення чи відповідної довідки. Во-

на також має право при супроводі дитини з інвалідністю на 50 відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня (ст. 38–1) [8];

– допомога по тимчасовій непрацездатності в разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною з інвалідністю, надається застрахованій особі, яка здійснює догляд за дитиною з першого дня за весь період захворювання (ч. 5 ст. 22) [38];

– допомога по тимчасовій непрацездатності застрахованій особі, яка виховує дитину з інвалідністю, надається за весь період санаторно-курортного лікування дитини з інвалідністю (абз. 3 ч. 10 ст. 22) [38];

– допомога особі, яка доглядає за тяжко хворою дитиною, надається в розмірі прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (ст. 18-7; 40, п. 42–3 – 42–6) [32].

Трудовим законодавством для батьків, що виховують дітей з інвалідністю, встановлені такі пільги [25]:

– випробовування не встановлюються при прийнятті на роботу одиноких матерів, які мають дитину з інвалідністю (ч. 3 ст. 26) [25];

– забороняється тимчасове переведення на іншу роботу жінок, які мають дитину з інвалідністю (ч. 3 ст. 23) [25];

– власник або уповноважений ним орган повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник, за необхідності здійснення догляду за дитиною з інвалідністю (ст. 38) [25];

– на прохання жінки, яка має дитину з інвалідністю, власник або уповноважений ним орган зобов'язаний встановити їй неповний робочий день або неповний робочий тиждень (ч. 1 ст. 56) [25];

– жінки, які мають дитину з інвалідністю, можуть залучатися до надурочних робіт лише за їх згодою (ч. 3 ст. 63) [25];

– жінки, що мають дітей з інвалідністю, не можуть залучатися до надурочних робіт або направлятися у відрядження без їх згоди (ст. 177) [25];

– жінці, яка працює і має дитину з інвалідністю, надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю 10 кален-

дарних днів без урахування святкових і неробочих днів (ч. 1 ст. 182-1) [25];

– забороняється відмовляти у прийнятті на роботу і знижувати заробітну плату самотнім матерям, що мають дитину з інвалідністю, а також звільняти їх за ініціативи власника або уповноваженого ним органу (ст. 184) [25];

– власник або уповноважений ним орган повинен у разі необхідності надавати жінкам, які мають дітей з інвалідністю, путівки до санаторіїв та будинків відпочинку безкоштовно або на пільгових умовах, а також надавати їм матеріальну допомогу (ст. 185) [25].

3. Право на соціальні виплати. Це передбачена законом можливість звернення до компетентного органу з вимогою про призначення і виплату у грошовій формі належних дитині з інвалідністю соціальних виплат з метою компенсації відсутніх, а в деяких випадках і втрачених засобів до існування чи понесення додаткових витрат, пов'язаних з реабілітаційними заходами. До них належать:

– державна соціальна допомога на дітей з інвалідністю віком до 18 років у розмірі 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (ст. 2) [11]. Ознаки: а) право на допомогу має особа із статусом дитини з інвалідністю; б) отримувачем виступає законний представник дитини з інвалідністю; 3) виплачується у грошовій формі; 4) належить до щомісячних виплат; 5) джерелом фінансування є кошти Державного бюджету України; 6) призначається і виплачується органом праці та соціальної політики за місцем проживання заявника; 7) відноситься до строкових виплат, оскільки призначається на період інвалідності дитини (на 2 чи 5 або до досягнення 18 років); 8) визначається у відсотках від розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; 9) метою допомоги на цьому етапі є задоволення фізіологічних потреб дитини в їжі, одязі, житлі тощо. Розмір прожиткового мінімуму визначається для здорових людей і не враховує додаткові витрати на засоби гігієни, ліки, перебування в лікувальних закладах, спеціальне харчування, на різні види реабілітації тощо. Наявні пільги лише частково покривають реальні потреби дитини з інвалідні-

стю. Зміна методики обчислення державної соціальної допомоги для дітей з інвалідністю назріла і перезріла;

– допомога на поховання дитини з інвалідністю члену її сім'ї або особі, яка здійснила поховання, виплачується в розмірі двохмісячної суми державної соціальної допомоги (ст. 15) [11]. Ознаки: 1) належить до одноразових допомог; 2) виплачується особі, що здійснила поховання дитини з інвалідністю; 3) метою допомоги є часткове відшкодування витрат на поховання померлої дитини. Батьки дитини з інвалідністю, як правило, відносяться до малозабезпечених осіб, то пропонується допомогу на поховання виплачувати у трьохразовому розмірі, що дещо поліпшить їх матеріальний стан;

– щомісячна страхова виплата неповнолітній особі, яка народилася з інвалідністю внаслідок травмування на виробництві або професійного захворювання матері під час її вагітності у розмірі 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність як особі з інвалідністю з дитинства (ч. 14 ст. 42; 11, ст. 2) [38]. Ознаки: 1) народження дитини з інвалідністю; 2) наявність причинного зв'язку народження дитини з інвалідністю та нещасним випадком на виробництві (професійним захворюванням) матері під час її вагітності; 3) належить до щомісячних виплат у грошовій формі; 4) джерелом фінансування є кошти Фонду соціального страхування України; 5) дитина з інвалідністю наділяється статусом особи з інвалідністю з дитинства першої групи; 6) розмір виплати залежить від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; 7) виплачується до досягнення дитиною 18 років;

– грошові компенсації на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобіля виплачуються законним представникам дітей з інвалідністю, що мають автомобіль у розмірі 22 відсотків прожиткового мінімуму на одну особу, яка втратила працездатність у розрахунку на місяць або на транспортне обслуговування (для тих, хто ним не користується, але відповідне право має) у розмірі 29 відсотків прожиткового мінімуму на одну особу, яка втратила працездатність у розрахунку на місяць (п. 2) [41];

– одноразова компенсація дітям з інвалідністю, пов'язаною з наслідками Чорнобильської катастрофи (п. 1) [42];

- грошова компенсація замість путівки дітям з інвалідністю, пов'язану з Чорнобильською катастрофою (п. 1) [43];
- одноразова матеріальна допомога дітям з інвалідністю може бути надана за наявності поважних обставин один раз на рік у розмірі 50 відсотків встановленого на дату звернення прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (п. 6) [44].

4. Право на отримання соціальних послуг [8; 10; 12]. Це передбачені законом можливості вимагати від компетентних органів надання відповідно до індивідуальної програми реабілітації комплексу соціальних послуг з метою усунення або компенсації наслідків, спричинених стійким порушенням здоров'я та сприяння особам з інвалідністю в досягненні соціальної та матеріальної незалежності. Діти з інвалідністю мають право на такі соціальні послуги:

- утримання у спеціальному будинку дитини для дітей з вадами фізичного та розумового розвитку віком від народження до 4 років [45];
- влаштування до дитячого будинку-інтернату дітей з інвалідністю віком від 4 до 18 років, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового обслуговування, медичного обслуговування, освітніх послуг, комплексу реабілітаційних заходів [46];
- надання соціальної послуги денного догляду у відділенні денного догляду для дітей з інвалідністю віком від 3 до 18 років [47];
- вимагати надання соціальних послуг на рівні не нижчому ніж це передбачено Державним стандартом соціальних послуг (ст. 17) [12];
- отримання в Центрі комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю комплексу реабілітаційних заходів, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку і в тому числі дітей з інвалідністю, засвоєння ними знань, умінь, навичок, досягнення і збереження їхньої максимальної незалежності, фізичних, розумових, соціальних здібностей з метою максимальної реалізації особистого потенціалу [48];

– забезпечення органами охорони здоров'я дітей з інвалідністю технічними та іншими засобами за спеціальним переліком (с. 1062–1063) [49; 50];

– забезпечення органами соціального захисту населення дітей з інвалідністю технічними та іншими засобами реабілітації (с. 873–875) [51; 50];

– забезпечення закладами охорони здоров'я дітей з інвалідністю санаторно-курортними путівками [52];

– забезпечення органами соціального захисту дітей з інвалідністю віком від 5 до 18 років чи їх законних представників легковим автомобілем [53];

– освіти за місцем проживання, соціальну адаптацію та підготовку до отримання наступного рівня освіти в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти [54];

– влаштування в ясла-садок компенсуючого типу (спеціальні і санаторні) для дітей віком від 2 до 6 (7) років, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; тривалого лікування та реабілітації відповідно до їх особистісних можливостей (абз. 6 п. 3) [54];

– забезпечення дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями на здобуття загальної середньої освіти у спеціальній школі [55];

– здобуття дітьми, які потребують індивідуального догляду та супроводу в Навчально-реабілітаційному центрі початкової та базової середньої освіти з урахуванням особливостей їх психофізичного розвитку та відповідно до освітньої програми центру [56].

5. Право на соціальні пільги. Це гарантовані державою можливості користуватися додатковими правами чи вимагати їх надання з метою збільшення або збереження наявних засобів до існування і/або отримання нових більш якісних послуг тощо. Соціальні пільги дітям з інвалідністю можна розглядати в рамках соціальних послуг, які їм надаються (с. 168–178) [50]. До них найчастіше відносять:

– право на безоплатне придбання лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування (ч. 4 ст. 38; 60, п. 1; 51, с. 1057–1061) [8];

- право на безоплатний проїзд у пасажирському міському транспорті, крім таксі (ч. 1 ст. 38–1) [8];
- право на 50 відсоткову знижку вартості проїзду на внутрішніх лініях (маршрутах) повітряного, залізничного, річкового та автомобільного транспорту в період з 1 жовтня по 15 травня (ч. 2 ст. 38-1) [8];
- сім'ї, в яких є діти з інвалідністю, мають переважне право на поліпшення житлових умов, в порядку, передбаченого чинним законодавством (ч. 2 ст. 29; 61, ст. 45) [8];
- обдаровані діти з інвалідністю мають право на безоплатне навчання музики, образотворчого, художньо-прикладного мистецтва у загальних навчальних закладах або спеціальних поза-шкільних навчальних закладах (ч. 5 ст. 21) [8];
- дітям, яким встановлено інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою, надаються компенсації та пільги, передбачені у статті 30 Закону України № 796-ХІІ (ст. 30) [59];
- право першочерговості оздоровлення та відпочинку (ст. 24) [60].

Обов'язки дітей з інвалідністю. Це передбачена нормами права необхідна поведінка отримувача соціального забезпечення щодо його надавача, що полягає у вчиненні певних обов'язкових дій, утримуватись від дій, які можуть порушити порядок надання конкретного виду матеріального забезпечення, а також нести відповідальність за вчинення неправомірних дій. У праві соціального забезпечення обов'язки та відповідальність за їх порушення покладаються на законного представника дитини з інвалідністю. Деякі обов'язки на дитину з інвалідністю можуть покладатися під час отримання нею соціальних послуг, але в більшості випадків вона буде нести не юридичну, а моральну відповідальність за їх порушення. Права дитини з інвалідністю для їх законного представника перетворюється в обов'язок їх реалізувати в інтересах дитини за наявності відповідного фактичного складу. До обов'язків законного представника, а в деяких випадках самої дитини з інвалідністю належать:

- забезпечити доступ до дитини для її обстеження в медичному закладі та огляду ЛКК лікувально-профілактичного закладу (п. 3–5) [14];

- дотримуватись виконання розробленої ЛКК індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (п. 8) [14];
- не пізніше ніж за один місяць до закінчення дії медичного висновку звернутися до ЛКК з проханням провести повторний медичний огляд дитини з інвалідністю (п. 9) [14];
- своєчасно подавати до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення всі необхідні документи для призначення державної соціальної допомоги дітям з інвалідністю (п. 2.4) [23];
- звернутися з письмовою заявою до місцевої державної адміністрації чи недержавної реабілітаційної установи з проханням надати реабілітаційні послуги, визначені індивідуальною програмою реабілітації дитини з інвалідністю (ст. 32) [10];
- дотримуватись у разі отримання соціальних послуг встановлених у реабілітаційній установі правил (п. 3 ч. 2 ст. 12) [12].

Висновки. 1. Правовий статус дитини з інвалідністю – це закріплені у нормативних актах права й обов'язки дитини у сфері соціального забезпечення, який ЛКК лікувально-профілактичного закладу встановлена категорія «дитина з інвалідністю» або «дитина з інвалідністю підгрупи А» і якими вона може користуватися чи виконувати за сприяння її законного представника.

2. Розрізняються такі види правового статусу: 1) загальний статус дитини і в тому числі дитини з інвалідністю; 2) спеціальний статус дитини з інвалідністю, яким наділені всі діти, яким встановлена категорія «дитина з інвалідністю» або «дитина з інвалідністю підгрупи А»; 3) індивідуальний статус дитини з інвалідністю, що враховує її стан здоров'я та потребу в конкретних видах соціального забезпечення.

3. Дітей з особливими потребами умовно поділяють на три категорії: 1) діти з інвалідністю. Їх правове положення найбільш врегульоване нормами права. Соціальний захист передбачає надання соціальних виплат і значної кількості соціальних послуг; 2) діти з важкими захворюваннями, яким не встановлена інвалідність. Лише в останні роки звернули увагу на необхідність їх соціального захисту. Стан здоров'я частини з них вимагає специфічної соціальної реабілітації в останні місяці перед відходом у вічність; 3) діти з вадами розумового або фі-

зичного розвитку, в яких відсутні підстави для встановлення інвалідності. Потребують не стільки медичної, як соціальної реабілітації. Їх статус правовими нормами практично не врегульований. Необхідні соціальні послуги їм не надаються або надаються за залишковим принципом. Ця категорія є найбільш перспективною в плані досягнення позитивних результатів від реабілітації і за кордоном їм приділяється особлива увага.

4. Інвалідність дітей є медичною, соціальною, психологічною і економічною проблемою, реалізовується комплексно і втілюється в життя через ухвалені нормативно-правові акти. При практичній реалізації будь-якого рішення щодо дитячої інвалідності завжди одночасно повинні враховуватися всі ці аспекти.

5. Встановлення інвалідності в дітей здійснюється ЛКК на підставі переліку захворювань і патологічних станів, що був затверджений МОЗ України ще у 2001 році і сьогодні не відповідає вимогам часу. Назріла необхідність розробити чіткі критерії встановлення інвалідності в дітей на основі принципів Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків.

6. Інвалідність встановлюється ЛКК (дітям) та МСЕК (повнолітнім). Пропонується повноваження ЛКК по встановленню інвалідності дітям передати МСЕК і одним із аргументів для цього є невиправданий лібералізм ЛКК та фінансові втрати під час встановлення інвалідності значній кількості дітей з фізичними та розумовими вадами. Вважаємо, що наявний порядок встановлення інвалідності дітям себе виправдав і його слід залишити без змін, оскільки ЛКК краще пристосовані для медичного огляду дітей і зорієнтовані на соціальну інтеграцію дітей у суспільство, а МСЕК більше уваги приділяє ступеню втрати працездатності і гірше орієнтуються в потребах дітей у соціальній реабілітації.

7. Державна соціальна допомога призначається у відсотках до прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, що є суттєво заниженим до реально прожиткового мінімуму, розрахований на здорових людей і не враховує додаткових потреб осіб з інвалідністю. Законодавець ніколи не вказує, а

чиновники не обґрунтовують, який відсоток витрат на дитину з інвалідністю держава бере на себе (компенсує сім'ї).

Встановлення інвалідності дитині означає, що за нею потрібно здійснювати постійний сторонній догляд, без якого дитина не може обійтися. Законодавець для цього випадку передбачає призначення допомоги на догляд, але для одних осіб, які будуть здійснювати догляд, ставить вимогу, щоб вони не працювали, не служили, і не вчилися, а для інших така вимога не ставиться. Вважаємо, що така умова для одних і пільга для інших є зайвою. Не справа чиновників перевіряти, чи особа зайнята якоюсь працею чи ні, основне, щоб за дитиною здійснювався фактичний догляд. Зняття такої умови зменшить кількість довідок, що подаються в органи соціального захисту, і приведе до фінансової вигоди держави – не потрібно страхувати в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування особу, що здійснює догляд, і вносити за неї соціальний внесок.

Список використаних джерел

31. Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту осіб, які доглядають за хворими дітьми: Закон України від 03.07.2018 р. №2476-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-19> (дата звернення: 14.05.2021).

32. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 р. №2811-XII. Дата оновлення: 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення: 14.05.2021).

33. Про затвердження переліку тяжких захворювань, розладів, травм, станів, що дають право на одержання державної допомоги на дитину, якій не встановлено інвалідність, надання такій дитині соціальних послуг: постанова КМУ від 27.12.2018 року №1161. Дата оновлення: 29.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1161-2018-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

34. Шевчук В. І., Сторожук Л. О., Безсмертна Г. В., Довгало Т. В. Принципи медико-соціальної експертизи та реабілітації інвалідів з дитинства внаслідок патології нервової системи. Медичні рекомендації. Вінниця, 2015. 26 с.

35. Податковий кодекс України: Закон України прийнятий Верховною Радою України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 14.05.2021).

36. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. №067-VI. Дата оновлення: 18.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 14.05.2021).

37. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 р. №3543-XII. Дата оновлення: 02.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (дата звернення: 14.05.2021).

38. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. №1058-IV. Дата оновлення: 02.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (дата звернення: 14.05.2021).

39. Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги: постанова КМУ від 29.04.2004 р. №558-2004-п. Дата оновлення: 04.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

40. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова КМУ від 27.12.2001 р. №1751-2001-п. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

41. Про порядок виплати та розміри грошових компенсацій на бензин, ремонт і технічне обслуговування автомобілів та на транспортне обслуговування: постанова КМУ від 14.02.2007 р. №228-2007-п. Дата оновлення: 05.04.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2007-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

42. Про компенсаційні виплати особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова КМУ від 14.05.2015 р. №285-2015-п. Дата оновлення: 16.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2015-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

43. Про встановлення середньої вартості пугівки для виплати грошової компенсації замість пугівки громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, віднесеним до категорії 1, та дітям, яким встановлено інвалідність, пов'язану з Чорнобильською катастрофою: наказ Міністерства соціальної політики України від 28.02.2019 р. №z0267-19. Дата оновлення: 20.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0267-19> (дата звернення: 14.05.2021).

44. Деякі питання використання коштів державного бюджету для виконання заходів із соціального захисту дітей, сімей, жінок та інших найбільш вразливих категорій населення: постанова КМУ від 12.04.2017 р. №256-2017-п. Дата оновлення: 04.03.2020 р. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2017-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

45. Про затвердження Типового положення про будинок дитини: затв. наказом Міністерством охорони здоров'я України від 18.05.1998 р. №z0372-98. Дата оновлення: 21.04.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-98> (дата звернення: 14.05.2021).

46. Деякі питання соціального захисту дітей з інвалідністю та осіб з інвалідністю: постанова КМУ від 14.12.2016 р. №978-2016-п. Дата оновлення: 12.03.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BFBF> (дата звернення: 14.05.2021).

47. Про затвердження Типового положення про відділення денного догляду для дітей-інвалідів: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 09.10.2013 р. №653. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2057-13> (дата звернення: 14.05.2021).

48. Про затвердження Типового положення про центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю: затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 09.08.2016 р. №855. Дата оновлення: 22.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1209-16> (дата звернення: 14.05.2021).

49. Про затвердження Порядку забезпечення осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю технічними та іншими засобами: постанова КМУ від 03.12.2009 р. №1301-2009-п. Дата оновлення: 04.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2009-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

50. Шашків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навч. посібник. Чернігів: Десна, 2018. 1092 с.

51. Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю та інших окремих категорій населення і виплати грошової компенсації вартості за самостійно придбані технічні та інші засоби реабілітації, переліків таких засобів: постанова КМУ від 05.04.2009 р. №321-2012-п. Дата оновлення: 04.09.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

52. Про затвердження Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками дітей-інвалідів: постанова КМУ від 03.12.2009 р. № 1345-2009-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-2009-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

53. Про затвердження Порядку забезпечення осіб з інвалідністю автомобілями: постанова КМУ від 19.07.2006 р. №999-2006-п. Дата оновлення: 06.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

54. Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: постанова КМУ від 10.04.2019 р. № 530-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2020).

55. Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад: постанова КМУ від 12.03.2003 р. №305-2003-п. Дата оновлення: 14.08.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

56. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр: постанова КМУ від 06.03.2019 р. № 221-2019-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

57. Перелік груп населення, у разі амбулаторного лікування яких лікарські засоби за рецептами лікарів відпускаються безоплатно або на пільгових умовах: додаток 1 до постанови КМУ від 17.08.1998 р. №1303-98-п. Дата оновлення: 01.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF> (дата звернення: 14.05.2021).

58. Житловий кодекс Української РСР: Закон України прийнятий Верховною Радою України від 01.01.1984 р. №5464-Х. Дата оновлення: 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (дата звернення: 14.05.2021).

59. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 21.02.1991 р. Дата оновлення: 09.08.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (дата звернення: 14.05.2021).

60. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 № 375-VI. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17> (дата звернення: 14.05.2021).

Stashkiv B., Denysenko K., Zinchuk Yu.

LEGAL STATUS OF CHILD WITH DISABILITIES AS LEGAL CATEGORY OF SOCIAL SECURITY (PART II)

The article is devoted to the study of such a legal category as the legal status of a child with disabilities in the field of social security, its structural elements, the relationship with the status of other categories of material support recipients.

The authors conclude that the elements of the legal status of a child with disabilities are only his/her rights and responsibilities, which are realized by him/her through a legal representative or with hi/her active assistance. Freedom is not the subject of a study of social security law and is not part of a child's legal status.

Legal capacity indicates that a child with disabilities is a subject of social security law and has the rights and responsibilities provided by this branch of law since birth until reaching adulthood.

In most cases, children with disabilities are not aware of the importance of their actions and cannot be guided by them, that is, to dispose of rights and responsibilities, and therefore they cannot be full-fledged subjects of social security relations. In such legal relations, they are often replaced by legal representatives.

The special rights of a child with disabilities in the field of social protection are the child's legal possibilities with the assistance of his/her legal representative to receive additional types of compensatory social security, which are associated with disability due to persistent dysfunction.

In social security law, ensuring the responsibilities and violating of them rely on the child's legal representative. Some responsibilities may be imposed on a child with disabilities when he/she receives social services, but in most cases he/she will be morally responsible for the violation.

In the article the authors conditionally divided three categories of children with special needs: 1) children with disabilities; 2) children with serious illnesses who have not been diagnosed with disabilities; 3) children with mental or physical disabilities who have no grounds for establishing disability.

Key words: *the concept of the category "child with disabilities", the procedure for establishing disability in children, elements of the legal status of a child with disabilities, rights and responsibilities of children with disabilities in social protection, social benefits for children with disabilities, social services for children with disabilities.*

References

31. Ukraine (2018), *To Amend Several Legal Acts of Ukraine with the aim of Strengthening Social Protection of Children and Assistance for the Families with Children*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2476-19> (last accessed 14.05.2021).

32. Ukraine (1992), *On State Assistance to Families with Children*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (last accessed 14.05.2021).

33. Ukraine (2018), *On the List of Serious Diseases, Frustration, Traumas, the Conditions Giving the Right to Receiving the State Assistance for the Child with Not Established Disabilities, Rendering to Such Child of Social Services*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 29.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1161-2018-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

34. Shevchuk, V. I., Storozhuk L. O., Bezsmertna H. V., Dovhaliuk T. V. (2015), *Principles of Medical and Social Examination and Rehabilitation of Disabled People from Childhood due to Pathology of the Nervous System. Medical recommendations*. Vinnytsia.

35. Ukraine (2010), *Tax Code of Ukraine*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (last accessed 14.05.2021).

36. Ukraine (2020), *On Employment*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 18.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (last accessed 14.05.2021).

37. Ukraine (1993), *On Mobilization Training and Mobilization*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 02.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (last accessed 14.05.2021).

38. Ukraine (2003), *On Compulsory State Pension Insurance*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (last accessed 14.05.2021).

39. Ukraine (2004), *On Approval of the Procedure of Appointment and Payment of Compensation to Individuals who Provide Social Services*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

40. Ukraine (2001), *On Approval of the Procedure of Appointment and Payment of State Assistance to Families with Children*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

41. Ukraine (2007), *On the Procedure of Payment and the Monetary Compensation Sizes on Gasoline, Repair and Maintenance of Cars and Transport Service*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 05.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2007-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

42. Ukraine (2015), *On Compensation Payments to Persons Affected by the Chernobyl Accident and Recognition of Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine as Repealed*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 16.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2015-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

43. Ukraine (2019), *On Setting the Average Cost of a Voucher for the Payment of Monetary Compensation in Lieu of a Voucher to Citizens Affected by the Chernobyl Disaster, Classified in Category 1, and Children who have been Diagnosed with a Disability Related to the Chernobyl Disaster*: Order of Ministry of Social Policy of Ukraine, Ministry of Social Policy of Ukraine, Kyiv. Update date: 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0267-19> (last accessed 14.05.2021).

44. Ukraine (2017), *Some Issues of Using the State Budget to Implement Measures for Social Protection of Children, Families, Women and other Most Vulnerable Groups*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2017-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

45. Ukraine (1998), *On Approval of the Standard Regulations on the Orphanage*: Approved by the Order of Ministry of Health of Ukraine, Ministry of Health, Kyiv. Update date: 21.04.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0372-98> (last accessed 14.05.2021).

46. Ukraine (2016), *Some Issues of Social Protection of Children with Disabilities and Persons with Disabilities*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 12.03.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2016-%D0%BFBF> (last accessed 14.05.2021).

47. Ukraine (2013), *On Approval of the Standard Regulations on the Day Care Department for Children with Disabilities*: Approved by the Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine, Ministry of Social Policy of Ukraine, Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2057-13> (last accessed 14.05.2021).

48. Ukraine (2016), *On Approval of the Standard Regulations on the Center for Comprehensive Rehabilitation for Persons with Disabilities*: Approved by the Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine, Ministry of Social Policy of Ukraine, Kyiv. Update date: 22.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1209-16> (last accessed 14.05.2021).

49. Ukraine (2009), *On Approval of the Procedure for Providing Persons with Disabilities and Children with Disabilities with Technical and Other Means*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1301-2009-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

50. Stashkiv, B. I., (2018), Social Security Law. Special part: manual, Desna, Chernihiv.

51. Ukraine (2019), *On the Statement of the Order of Providing with Technical and Other Means of Rehabilitation of Persons With Disabilities, Children With Disabilities and Other Separate Categories of The Population and Payment of Monetary Compensation of Cost for Independently Acquired Technical and Other Means of Rehabilitation, Lists of Such Means*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 04.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2012-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

52. Ukraine (2009), *On Approval of the Order of Providing with Sanatorium and Resort Permits to Children with Disabilities*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-2009-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

53. Ukraine (2006), *On Approval of the Procedure for Providing Persons with Disabilities with Cars*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 06.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/999-2006-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

54. Ukraine (2019), *On Approval of the Order of the Organization of Activity of Inclusive Groups in Establishments of Preschool Education*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

55. Ukraine (2003), *On Approval of the Situation on Preschool Educational Institution*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 14.08.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

56. Ukraine (2019), *On Approval of the Regulations on the Special School and the Regulations on the Training and Rehabilitation Center*: Resolution of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

57. Ukraine (1998), *List of Groups of the Population, In the Case of Outpatient Treatment of Which Drugs are Prescribed by Doctors Free of Charge or on Preferential Terms*: Annex 1 to the Decision of the Cabinet of Ministers, Cabinet of Ministers of Ukraine, Kyiv. Update date: 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF> (last accessed 14.05.2021).

58. Ukraine (1984), *Housing Code of the Ukrainian SSR*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10> (last accessed 14.05.2021).

59. Ukraine (1991), *On the Status and Social Protection of Citizens Affected by the Chernobyl Disaster*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 09.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12> (last accessed 14.05.2021).

60. Ukraine (2020), *On Health Improvement and Rest of Children*: Law of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv. Update date: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17> (last accessed 14.05.2021).